JAŃALANǴAN MÁMLEKETLIK BILIMLENDIRIW STANDARTÍ SHARAYATÍNDA MEKTEPKE SHEKEMGI JASTAǴÍ BALALAR FIZIKALÍQ TÁRBIYASÍNÍŃ SALAMATLANDÍRÍWSHÍ SISTEMASÍN QÁLIPLESTIRIW

Jumaniyazov Qonısbay Tolıbaevich – *úlken oqıtıwshı*
konisbayjumaniyazov@gmail.com
Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

ФОРМИРОВАНИЕ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО СТАНДАРТА

Жуманиязов Конисбай Толибоевич – *старший преподаватель*
Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

FORMATION OF A HEALTH-IMPACTING SYSTEM FOR PRESCHOOL CHILDREN'S PHYSICAL EDUCATION UNDER THE UPDATED STATE EDUCATIONAL STANDARD

Jumaniyazov Konisbay Tolibayevich – *Senior Lecturer*
Ajiniyaz Nukus State Pedagogical Institute

Tayanch so‘zlar: maktabgacha ta’lim; jismoniy tarbiya; sog‘liqni saqlash tizimi; harakat faolligi; jismoniy rivojlanish; davlat ta’lim standarti; jismoniy tarbiya va sog‘lomlashtirish faoliyati; bolalar salomatligi; innovatsion pedagogik texnologiyalar.

Rezyume. Maqolada maktabgacha ta’lim muassasalarida jismoniy tarbiya-sog‘lomlashtirish ishlarini tashkil etishning nazariy asoslari, salomatlik muhitini shakllantirishning asosiy tamoyillari, bolalarning harakat faolligini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari aks ettirilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanish darajasini oshirishga qaratilgan me’yoriy-uslubiy hujjatlar va pedagogik amaliyotlar tahlili natijalari keltirilgan.

Ключевые слова: дошкольное образование; физическое воспитание; здоровьесберегающая система; двигательная активность; физическое развитие; государственный образовательный стандарт; физкультурно-оздоровительная деятельность; здоровье детей; инновационные педагогические технологии.

Резюме. В статье рассматриваются теоретические основы организации физкультурно-оздоровительной деятельности в дошкольных образовательных учреждениях, выявляются ключевые принципы построения здоровьесберегающей среды и обосновываются современные подходы к развитию двигательной активности детей. Представлены результаты анализа нормативно-методических документов и педагогических практик, направленных на повышение уровня физического развития дошкольников.

Key words: preschool education; physical education; health-preserving system; motor activity; physical development; state educational standard; physical culture and health activities; children's health; innovative pedagogical technologies.

Summary. The article examines the theoretical foundations of organizing physical education and health activities in preschool educational institutions, identifies key principles for building a health-saving environment, and substantiates modern approaches to developing children's motor activity. The results of the analysis of regulatory and methodological documents and pedagogical practices aimed at improving the level of physical development of preschoolers are presented.

Kirisiw (Introduction). Mámleketlik bilimlendiriw standartlarınıń jańalanıwı sharayatında mektepke shekemgi jastaǵı balalardı fizikalıq tárbiyalaw sistemasın jetilistiriw ayrıqsha áhmietke ie. Zamanagóy normativlik talaplar mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemlerin balada salamatlıq mádeniyatı tiykarların qáliplestiriw, háreket aktivligin rawajlandırıw, shaxstıń fizikalıq jaqtan bárkamal rawajlanıwı ushın sharayatlar jaratıwǵa baǵdarlamaqta. Sonıń menen birge, ámeliyattıń analizi denetárbiya-salamatlandırıw jumısların shólkemlestiriwdiń dástúriy formaları densawlıqtı saqlaw hám bilimlendiriw procesin individuallastırıw boyınsha zamanagóy talaplarǵa tolıq juwap bermeytuǵının kórsetpekte.

Dene tárbiyasınıń teoriyalıq-metodologiyalıq tiykarları elimiz hám sırt el ilimpazlarınıń miynetlerinde keltirilgen. A.Q.Utepbergenovtıń izertlewlerinde dene tárbiyası hám sport iskerligin ilimiy támiyinlewdiń zamanagóy kózqarasları ashıp berilgen, dene tárbiyası sistemasına

pedagogikalıq tásir kórsetiwdiń innovaciyalıq usılların engiziw zárúrligi atap ótilgen (Utepbergenov, 2022). R.S.Salomov hám R.S.Salomovlardıń jumıslarında dene tárbiyası ulıwma bilim beriw procesiniń eń áhmiyetli komponenti hám ósip kiyatırǵan áwladtı salamat turmıs tárizin qáliplestiriw quralı sıpatında rol atqarıwı dálillengen (Salomov, 2015; Salamov, 2003). Ásirese, F.A.Kerimov hám M.N. Umarovtıń shıǵarmaları qızıǵıwshılıqqa iye bolıp, olarda sport tayarlıǵında boljaw hám modellestiriw máseleleri kórip shıǵılǵan. Avtorlar tárepinen usınılǵan metodlar pedagogikalıq sistemalardı tiykarlanǵan túrde joybarlastırıw imkaniyatın beredi, bul balalardıń densawlıǵın saqlawshı dene tárbiyası baǵdarlamaların dúziwde úlken áhmiyetke iye (Kerimov, Umarov, 2005). Mektep oqıwshılarınıń dene tárbiyası teoriyasınıń T.S. Uchmanxodjaev hám S.G. Arzumanov shıǵarmalarında bayan yetilgen klassikalıq qaǵıydaları mektepke shekemgi bilimlendiriw sharayatında da óz áhmiyetin saqlap qalmaqta, sebebi olar balalardıń háreket iskerligin shólkemlestiriwdiń metodikalıq tiykarın quraydı (Ucmanxodjaev, Arzumanov, 1987).

Solay etip, mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń háreket iskerligin shólkemlestiriwde zamanagóy metodologiyalıq kóz-qaraslarǵa tiykarlanǵan, zamanagóy mámleketlik bilimlendiriw standartlarına sáykes keletuǵın densawlıqtı saqlawshı dene tárbiyası sistemasın islep shıǵıw hám ilimiy tiykarlaw zárúrligi menen baylanıslı.

Izertlewdiń maqseti hám wazıypaları

Izertlewdiń maqseti - jańalanǵan mámleketlik bilimlendiriw standartı sharayatında mektepke shekemgi jastaǵı balalardı densawlıqtı saqlawshı dene tárbiyası sistemasınıń modelin teoriyalıq jaqtan tiykarlaw hám islep shıǵıw.

Qoyılgan maqsetke erisiw ushın tómendegi wazıypalar sheshildi:

1. Milliy izertlewshilerdiń miynetleri tiykarında balalar fizikalıq tárbiyasın shólkemlestiriwge zamanagóy ilimiy-metodikalıq qatnaslardı talqılaw.
2. Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemlerinde salamatlıq ortalıǵın qáliplestiriwdiń tiykarǵı principlerin belgilew.
3. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń salamatlıǵın bekkemlewge baǵdarlanǵan dene tárbiyası sistemasınıń dúzilisi hám mazmunın tiykarlaw.
4. Fizkultura-salamatlastırıw jumısı procesinde salamatlıqtı saqlaw texnologiyaların nátiyjeli ámelge asırıwdıń pedagogikalıq shárt-sharayatların anıqlaw.
5. Mektepke shekemgi bilimlendiriw mákemelerinde dene tárbiyası ámeliyatın jetilistiriw boyınsha usınıslar islep shıǵıw.

Izertlew metodları (Research methods)

Qoyılgan wazıypalardı sheshiw ushın bir-birin tolıqtıratuǵın izertlew metodlarınıń kompleksinen paydalanıldı:

Dene tárbiyası hám salamatlıqtı saqlaw mashqalası boyınsha ilimiy hám oqıw-metodikalıq ádebiyatlardıń teoriyalıq analizi (Kerimov, Umarov, 2005; Utepbergenov, 2022; Salomov, 2015). Mektepke shekemgi bilimlendiriwdiń mazmunın hám mámleketlik bilimlendiriw standartlarınıń talapların tártipke salıwshı normativlik-huqıqıy húJjetlerdi tallaw.

Prognozlaw hám modellestiriw kóz-qarasları tiykarında densawlıqtı saqlawshı dene tárbiyası sisteması strukturasın joybarlaw ushın qollanılatuǵın pedagogikalıq modellestiriw (Kerimov, Umarov, 2005).

Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemlerinde dene tárbiya-salamatlastırıw shınıǵıwların shólkemlestiriwdiń pedagogikalıq ámeliyatın baqlaw hám talqılaw.

Dene tárbiyası hám mektepke shekemgi bilimlendiriw tarawı qánigeleriniń pedagogikalıq tájiriybesin uliwmalastırıw.

Tiykarǵı bólim (Main part)

1. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń densawlıǵın saqlawshı dene tárbiyası sistemasın qáliplestiriwdiń teoriyalıq tiykarları.

Mektepke shekemgi bilimlendiriw sistemasında dene tárbiyası bala ulıwma rawajlanıwınıń eń áhmietli bólegi hám onıń salamatlıǵın bekkemlew faktorı sıpatında qaralmaqta. R.S.Salomov tárepinen islep shiǵılgan dene tárbiyası teoriyası qaǵıydalarına muwapıq, dene tárbiyası háreket kónlikpeleriniń qáliplesiwin, fizikalıq sıpatlardıń rawajlanıwın hám belsendi turmıs tárizine turaqlı motivaciyanı tárbiyalawdı támiyinlewi kerek (Salomov, 2015). Jańalanǵan bilimlendiriw standartları sharayatında bul qaǵıydalar pedagogikalıq tásirdi individuallastırıw hám densawlıqtı saqlawdıń tiykarǵı baǵdarına baǵdarlanǵan jańa mazmunǵa ie bolmaqta.

A.Q.Utepbergenovtıń atap ótiwinshe, dene tárbiyası hám salamatlandırıw iskerligin ilimiy jaqtan támiyinlew balalardıń háreket iskerligin shólkemlestiriw maqsetleri, quralları, usılları hám formaların anıqlawdı óz ishine alǵan sistemalı qatnastı talap etedi (Utepbergenov, 2022). Bunda dene tárbiyası sistemasınıń nátiyjeliligi mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jas hám

psixofiziologiyalıq ózgesheliklerin esapqa alıwǵa baylanıslı.

Zamanagóy pedagogikalıq sistemalardı joybarlawda pedagogikalıq modellestiriw metodi ayrıqsha áhmiyetke iye bolmaqta. F.A.Kerimov hám M.N.Umarovlar fizikalıq tayarlıq baǵdarlamaların dúziwde prognozlaw usılların qollanıw zárúrligin tiykarlaydı, bul júklemeni optimallastiriw hám turaqlı salamatlastırıw tásirin támiyinlew imkaniyatın beredi (Kerimov, Umarov, 2005). Bul kózqaraslardı mektepke shekemgi dene tárbiyası tarawına ótkeriw densawlıqtı saqlawshı ortalıqtı ilimiy tiykarda joybarlastırıw imkaniyatın beredi.

Dene tárbiyasın shólkemlestiriwdiń klassikalıq metodikalıq qaǵıydaları T.S. Uchmanxodjaev hám S.G.Arzumanovlardıń miynetlerinde dene tárbiyası shınıǵıwlarınıń dúzilisi hám mazmunı, háreket iskerligin shólkemlestiriw formaları, balalardı pedagogikalıq qollap-quwatlawǵa qoyılatuǵın talaplar ashıp berilgen (Ucmanxodjaev, Arzumanov, 1987). Bul qaǵıydalar mektepke shekemgi bilimlendiriwdiń zamanagóy standartlarına beyimlestiriwde óz áhmietin saqlap qalmaqta.

Solay etip, mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń salamatlıǵın saqlawshı dene tárbiyası sistemasın qáliplestiriwde dene tárbiyasınıń teoriyalıq tiykarların, pedagogikalıq modellestiriw usılların hám bilimlendiriw standartlarınıń zamanagóy talapların birlestiriw talap etiledi.

2. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń densawlıǵın saqlawshı dene tárbiyası sisteması modeli.

Mektepke shekemgi jastaǵı balalardı fizikalıq tárbiyalawdıń nátiyjeli sistemasın islep shıǵıw balanıń fizikalıq rawajlanıwına hám densawlıǵın saqlawǵa kompleksli tásir etiwdi támiyinleytuǵın strukturalıq-funkcional modeldi qurıwdı názerde tutadı.

Model dúzilisi tómendegi quramlıq bólimlerdi óz ishine aladı:

1. Maqsetli komponent.

Mámleketlik bilimlendiriw standartı talaplarına muwapıq balalardıń salamatlıǵın saqlaw hám bekkemlew, háreket mádeniyatı tiykarların qáliplestiriw hám fizikalıq pazıyletlerin rawajlandırıwdıń tiykarǵı baǵdarların belgileydi.

2. Mazmunlı komponent.

Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jas ózgesheliklerine sáykes fizikalıq shınıǵıwlar, háreketli oyınlar, salamatlandırıw proceduraları hám dem alıw gimnastikası elementleriniń kompleksin óz ishine aladı.

3. Shólkemlestiriwshilik-metodikalıq komponent.

Oqıtıwdıń oyınlı hám shaxsqa baǵdarlanǵan usılların qollanıw, hár qıylı háreket formaların almasıp barıw, sabaqlardı rejelestiriwde pedagogikalıq modellestiriw elementlerinen paydalanıwdı názerde tutadı (Kerimov, Umarov, 2005).

4. Ortalıq komponenti.

Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkeminde qáwipsiz, rawajlandırıwshı hám motivaciyalıq dene tárbiya hám salamatlandırıw ortalıǵın jaratıwǵa qaratılǵan.

5. Bahalaw-nátiyjelilik komponenti.

Balalardıń fizikalıq rawajlanıwı, háreket aktivligi dárejesi hám densawlıǵınıń jaǵdayın qadaǵalawdı támiyinleydi.

Modeldi ámelge asırıwdıń pedagogikalıq shártleri:

- mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jası hám individual ózgesheliklerin esapqa alıw;
- háreket júklemesin optimallastırıw;
- fizkultura shınıǵıwların basqa jumıs túrleri menen integraciyalaw;
- pedagoglardıń kásiplik kompetentligin arttırıw;
- balanıń salamatlıq mádeniyatın qáliplestiriwde shańaraq penen birge islesiw.

Bul modeldi ámelge asırıw turaqlı salamat turmıs tárizi kónlikpelerin qáliplestiriw, balalardıń fizikalıq rawajlanıw dárejesin arttırıw hám olardıń bárkamal bolıp jetilisiwi ushın sharayat jaratıwdı támiyinleydi.

Usınıs etilip atırǵan qatnastıń ilimiy jańalıǵı.

- mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń densawlıǵın saqlawshı dene tárbiyası sistemasınıń strukturalıq-funkcional modeli tiykarlanǵan;
- pedagogikalıq modellestiriw metodları mektepke shekemgi bilimlendiriw sharayatına sáykeslestirilgen;
- fizkultura-salamatlandırıw jumıslarınıń nátiyjeliligin arttırıwdıń pedagogikalıq shártleri belgilengen.

Juwmaqlaw (Conclusion)

Ótkerilgen izertlewler jańalanǵan mámleketlik bilimlendiriw standartı sharayatında mektepke shekemgi jastaǵı balalardı densawlıqtı saqlawshı dene tárbiyası sistemasın qáliplestiriwdiń áhmietliligin tiykarlaw imkaniyatın berdi. Ilimiy-metodikalıq dereklerdiń analizi sonı kórsetti, mektepke shekemgi bilimlendiriwdiń zamanagóy sisteması balanıń salamatlıǵın saqlaw hám bekkemlew, onıń háreket aktivligin rawajlandırıw hám shaxstıń fizikalıq mádeniyatı tiykarların qáliplestiriwge tiykarǵı áhmiyet qaratılǵan.

Pedagogikalıq modellestiriw hám boljaw usılların qollanıw dene tárbiya shınıǵıwları

strukturasın optimallastırıw hám turaqlı salamatlandırıw nátiyjesin támiyinlew imkaniyatın beredi.

Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemleri ámeliyatında modeldi nátiyjeli ámelge asırıwdıń pedagogikalıq shártleri anıqlandı.

Solay etip, izertlew maqsetine erisildi, qoyılǵan wazıypalar sheshildi hám alınǵan nátiyjeler mektepke shekemgi bilimlendiriwde dene tárbiyası sistemasın bunnan bılay da jetilistiriw ushın tiykar bolıp xızmet ete aladı.

Ámeliy usınıslar: Izertlew nátiyjeleri tiykarında mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemleri ámeliyatına engiziw boyınsha tómendegi usınıslar berilgen:

Dene tárbiyası sistemasın salamatlıqtı saqlaw hám shaxsqa baǵdarlanǵan qatnas principleri tiykarında rejelestiriw.

Balalardıń háreket iskerligine motivaciyasın arttırıw ushın oyın formaları hám variantlı shınıǵıwlar kompleksinen paydalanıw.

Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń jas hám psixofiziologiyalıq ózgesheliklerin esapqa alǵan halda háreket júklemesin optimallastırıw.

Kúndelikli dene tárbiya-salamatlastırıw jumıslarına dem alıw gimnastikası, korrekciyalawshı hám profilaktikalıq shınıǵıwlar elementlerin kirgiziw.

Shınıǵıwlardıń qáwipsizligin hám emocionallıq tartımlılıǵın támiyinleytuǵın fizikalıq tárbiyanı rawajlandırıwshı ortalıq jaratıw.

Balalardıń fizikalıq rawajlanıwı hám densawlıǵınıń jaǵdayın turaqlı baqlap barıw.

Shańaraqta bala salamatlıǵı mádeniyatın qáliplestiriw boyınsha ata-analar menen óz-ara birge islesiwdi shólkemlestiriw.

Ádebiyatlar

1. Kerimov F.A., Umarov M.N. Sportda prognozlashtirish va modellashtirish. – T.: ÓzDJTI, 2005.
2. Utepbergenov A.Q. Dene tárbiyası hám sport jumısın ilimiy izertlew (5A112001 – dene tárbiyası hám sport shınıǵıwları teoriyası hám metodikası bilimlendiriw baǵdarı ushın) Ádebiyat teoriyası [Matn]: sabaqlıq / A.Q. Utepbergenov. – Toshkent: «Yosh avlod matbaa», 2022. – 168 b.
3. Salomov R.S. Sovershenstvovanie obrazovatelnogo processa podgotovke bakalavrov po napravleniyu «Fizicheskaya kultura i sport». Avtoref. diss. … d-ra ped. nauk. –Toshkent: 2003. -37 s.
4. Ucmanxodjaev T.S., Arzumanov S.G. Fizicheskoe vospitanie v shkole. // Uchebnoe posobie. T.: Medicina, 1987. – 543 s.
5. Salamov R.S. Jismoniy tarbiya nazariyası va uslubiyati // Darslik. I jild T.: ITA Press, 2015 – 296 b.